

johnson.house.gov/sites/repUBLICANstudycommittee.house.gov/files/%5BFINAL%5D%20NSTF%20Report.pdf

17. Sen. Cruz, Colleagues Urge Secretary of State and Treasury Secretary to Protect American Businesses and Assess Ivanishvili's Ties to Russia and Iran. 2020. U.S. Senator for Texas Ted Cruz, May 15. Accessed May 16 2020. https://www.cruz.senate.gov/?p=press_release&id=5111

18. Shelley, L. 2018. "A Tangled Web: Organized Crime and Oligarchy in Putin's Russia." *Texas National Security Review*, September 15. Accessed July 11 2020. <https://warontherocks.com/2018/11/a-tangled-web-organized-crime-and-oligarchy-in-putins-russia/>

19. Slade, G. 2011. "Mafia and Anti-Mafia in the Republic of Georgia. Criminal Resilience and Adaptation Since the Collapse of Communism". PhD diss., Oxford: St. Antony's College. Accessed July 9, 2020. https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:1a0fdb4a-a671-4675-840d-dea296bc5272/download_file?file_format=pdf&safe_filename=THESIS01&type_of_work=Thesis

Кушнір Григорій Андрійович,

доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики юридичного
факультету Академії праці, соціальних
відносин і туризму, кандидат юридичних
наук, доцент

ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ЗА ФАКТОМ ВИБУХУ В БУДІВЛЯХ І СПОРУДАХ

При скоєнні вибуху в будівлях або спорудах злочинці мають на меті знищення чужого майна та спричинення жакхливих наслідків в тому числі жертв серед населення, що ставить за мету залякування мешканців суспільства, що проживають в тій чи іншій території. Досить згадати відомі факти вибухів будинків у містах Донецьку, Запоріжжі, Дніпропетровську. У всіх зазначених випадках злочинці використовували досить великі заряди вибухових речовин (ВР). Для терористичних актів найбільш характерним способом являється вибух всієї будівлі, але іноді застосовуються і відносно малі заряди, які можуть заподіяти часткову шкоду будівлі або споруді. Для підризу будівлі може бути використано вибуховий пристрій (ВП) з великим зарядом вибухової речовини або кілька зарядів, але з єдиним джерелом підризу.

В деяких випадках правопорушники закладають ВП великої потужності на несучих конструкціях будівель, для того щоб будівлі

було спричинено максимальне пошкодження, аж до руйнування. Нерідкі випадки, коли для пошкодження будівель біля них розташовують транспортний засіб з великою кількістю ВР з метою фугасної дії ударної хвилі. Наприклад, вибуху, що мав місце в 1995 р. у м. Оклахома (США) і забравшого життя 168 осіб [1, с. 35].

Найбільш складною для огляду місця вибуху будівель і споруд є ситуація, коли є факт повного руйнування або ж коли будівля постраждала так, що підлягає знесенню. Складність полягає в тому, що паралельно з оглядом місця події на місці проводяться рятувальні та аварійні роботи, при цьому в огляді бере участь велика кількість людей, які до розслідування факту вибуху не мають ні якого відношення. Як правило, такий огляд може тривати від декількох годин до декількох діб.

Основне завдання огляду місця вибуху будівлі в багатьох випадках зводиться до визначення причин вибуху, виявленню і безпосередньому вивченню епіцентру вибуху. Після вибуху в гаражно-будівельному кооперативі в м. Бориспіль Київської області частина гаражних приміщень виявилися заваленими бетонними перекриттями, що впали на підлогу.

Місце вибуху в приміщенні є не менш складним видом огляду. Складність полягає в тому, що огляд проводиться на тлі великих руйнувань і забруднень, викликаних діями продуктів вибуху і ударної хвилі на предмети матеріальної обстановки. Місце події характеризується високою щільністю об'єктів, що підлягають детальному дослідженню. У зв'язку з цим велике значення при огляді такого місця вибуху набуває відновлення на плані-схемі першопочаткової речової обстановки.

Однією з істотних особливостей огляду місця події у справах цієї категорії є наявність фактору підвищеної небезпеки для життя і здоров'я його учасників, що вимагає знання та дотримання спеціальних правил безпеки. Професійний ризик характерний для діяльності слідчого, оперативного працівника та експерта, але межі його допустимості повинні чітко уявляться. Вимога безпеки розслідування - одна з умов широкого залучення фахівців в області вибухотехніки для здійснення огляду місця події. Ті обставини які вказують, що вибух вже стався, не є гарантією відсутності інших вибухонебезпечних об'єктів. Крім того, учасників слідчо-оперативної групи (СОГ) підстерігають і інші небезпеки: падіння конструкцій, отруєння газом, ураження електрострумом, опіки і т.п. Багаторазово збільшується ступінь небезпеки при огляді місця вибуху на складах боєприпасів, газифікованих споруд [3, с. 17].

Перераховані особливості обумовлюють необхідність залучення до огляду місця події фахівців різних галузей знань, в тому числі і в області інженерно-будівельної справи. Не слід виключати версію про техногенний вибуху (наприклад, газоповітряної суміші побутового газу або парів горючих речовин). До огляду місця події в цьому випадку слід залучати фахівців в галузі газопостачання.

Проведення огляду місця вибуху, пов'язаного з руйнуванням будівель і споруд, які, як правило, супроводжуються великою кількістю жертв, потребує високої організації та техніко-криміналістичної підготовки. Здійснення організаційно-підготовчих заходів до виїзду на місце пригоди починається з моменту отримання повідомлення про вибух. При отриманні повідомлення черговий по органу повинен вжити всіх необхідних заходів, пов'язаних з охороною місця події і фіксацією первинної інформації, отриманої від інформатора. У першу чергу необхідно поставити до відома керівництво, зібрати СОГ, перевірити готовність технічних засобів, визначити і (спільно з керівником органу та СОГ) забезпечити прибуття на місце події інших учасників огляду (судово-медичного експерта, експерта хіміка інших фахівців), повідомити керівників всіх правоохоронних органів, що займаються розслідуванням терористичних актів.

Основними завданнями огляду місця вибуху є наступні:

- дотримання вимог безпеки від повторних вибухів, обвалів і т.п.;
- вивчення і фіксація матеріальної обстановки місця вибуху;
- виявлення, попереднє дослідження, фіксація і вилучення матеріальних об'єктів, дозволяючих визначити безпосередню причину, спосіб та інші обставини вибуху;
- встановлення епіцентру вибуху;
- відновлення механізму вибуху по слідах і іншим матеріальним об'єктам;
- встановлення способу підризу, потужності підірваного ВП, його виду та конструктивних особливостей;
- виявлення, фіксація і вилучення матеріальних слідів, що дозволяють виявити осіб, причетних до злочину;
- виявлення умов, які сприяли здійсненню вибуху (або виникли після нього), які загрожують життю і здоров'ю людей, і вжиття заходів до їх уникнення;
- ліквідація наслідків вибуху.

Поряд з передбаченими правилами загальної методики огляду місця події на місці вибуху в будівлі та споруді одночасно ведуться

роботи співробітниками міністерства охорони здоров'я, ДСНС (з ліквідації пожежі, розбору завалів, порятунку з-під руїн та ін.), інших служб. Всі зазначені фактори вимагають від осіб, які приймають участь в огляді місця пригоди, особливого і комплексного підходу до організації робіт на місці вибуху.

В особливо складних випадках організуючою ланкою в ході роботи на місці вибуху повинен стати штаб пошуково-рятувальних робіт, до складу якого мають увійти представники всіх служб різних міністерств і відомств, які виконуватимуть свої завдання на місці вибуху (ДСНС України, МВС України, СБ України, МОЗ і т.д.).

Основними завданнями роботи такого штабу є:

а) досягнення злагоджених дій усіма учасниками робіт на місці вибуху;

б) максимально повне і швидке техніко-криміналістичне забезпечення пошуково-рятувальних та інших дій (розмінування), проведення яких обумовлюється складною ситуацією;

в) попереднє інформування всіх учасників пошуково-рятувальних робіт про можливі сліди вибуху і ознаках ВП.

До негативної сторони організації роботи на місці вчинення вибуху ВП відносяться наслідки самого вибуху - пожежа, пошкодження комунікацій (газопостачання, водопостачання, лінії електропередач і т.п.). Вони суттєво ускладнюють організацію роботи СОГ на місці події і призводять до втрати слідів злочину. До негативної сторони також можна віднести:

- тривалість і трудомісткість процесу огляду;
- велика кількість фрагментів речової обстановки, які істотно ускладнюють виявлення залишків ВП;
- незначні розміри фрагментів, які залишилися після вибуху;
- великі відстані, на які під час вибуху розлітаються об'єкти і їх фрагменти;
- наявність великої кількості потерпілих, яким необхідно надання екстреної допомоги;
- необхідність термінового проведення невідкладних аварійно - рятувальних робіт та ін.

Якщо вибух стався в житловому будинку або на підприємстві, потрібно проконтролювати, чи всі мешканці або співробітники покинули приміщення, звернути увагу на пристарілих. Перш ніж приступити до огляду підірваної будівлі, потрібно з'ясувати її стан. Якщо конструкція будівлі загубила свою міцність в деяких місцях, там слід провести руйнівні роботи.

Після цього потрібно провести попередній ознайомлювальний огляд місця вибуху спільно з фахівцями вибухотехніками, упевнитись в безпеці від повторного вибуху вибухових пристроїв, які не вибухнули, що утворилися в результаті витоку газу, парів горючих рідин, вибухонебезпечних сумішей і т.п. При огляді місця вибуху можна виключати вірогідність повторного вибуху, який злочинці можуть передбачити недалеко від першого (підірваного) з метою заподіяння шкоди співробітникам правоохоронних органів.

В даний час рівень організації роботи засобів масової інформації не дозволяє співробітникам правоохоронних органів бути ізольованими на місці події від журналістів і кореспондентів. Часом прибувши на місце події СОГ зустрічають журналісти. При спілкуванні з журналістами потрібно дотримуватися певних правил. Для цього необхідно призначити одного співробітника СОГ, який буде певною мірою інформувати журналістів і контролювати їх від несанкціонованих дій на місці події.

Ще однією особливістю першо-початкового етапу огляду місця події, пов'язаного із вибухом, є прибуття на місце роботи СОГ керівництва різних відомств і органів (представників місцевих органів влади, начальницького складу МВС, прокуратури і СБУ). Воно, як правило, пов'язане з оцінкою загальної обстановки і наслідків вибуху, надання необхідної допомоги постраждалим. Керівники, рухаючись по місцю пригоди, намагаються підійти якомога ближче до епіцентру вибуху. Такі переміщення в зоні дії вибуху призводять до негативної зміни слідчої обстановки. Тому, в даній ситуації раціонально на стадії підготовки до огляду місця події огородити і в першу чергу обстежити доріжку для проходу керівників, журналістів. На даному етапі також рекомендується встановити місце, де проводитимуться попереднє дослідження і упаковка речових доказів, що мають значення для справи. Необхідно скласти масштабний план місцевості або приміщення.

Перед тим як безпосередньо приступити до огляду, слід зробити наступне:

- опитати всіх співробітників поліції, які несли службу в районі вибуху;
- всіх можливих свідків, потерпілих;
- скасувати положення постраждалих в момент вибуху;
- на основі отриманої інформації по можливості відновити все, що сталося на місці вибуху .

Огляд місця події дозволяє з'ясувати такі питання:

- коли і яка подія сталася, чи є вона злочином;

- чи є постраждалі;
- скільки було злочинців, яким шляхом вони вчинили злочин;
- що залишили злочинці на місці події, що забрали з собою і які сліди могли залишитися на його тілі, одязі, взутті, на знарядді злочину, транспортних засобах;

- які дані свідчать про особу злочинця.

Огляд місця події за фактом вибуху в будівлі або споруді проводиться за загальними правилами огляду місця вибуху з урахуванням деякої специфіки. І.Д. Моторний пропонує кілька способів детального огляду слідів вибуху: секторний, коли ділянка розбивається на окремі сектори; по квадратах, при якому територія розмежовується на відповідні ділянки залежно від будов або споруд, які є на даній території; вузловий, коли огляд починається в окремих місцях на тій території, де передбачається першочергове проведення аварійно-рятувальних та відновлювальних робіт зі зміною матеріальної обстановки [2, с. 15].

Детальне вивчення місця вибуху дозволяє отримати інформацію про:

- причини вибуху (техногенний вибух або вибух ВП);
- точне місце і способи закладки ВП;
- тип і конструктивні особливості спрацьованого ВП;
- кількість підірваного заряду ВР;
- спосіб підриву ВП;
- професійної підготовки та навичках у вибуховій справі особи, яка виготовила і встановила ВП (наприклад, в області інженерно-будівельної справи, у разі, коли невеликим зарядом руйнуються несуща конструкції, від чого відбувається повне руйнування будівлі) [5, с. 159].

У протоколі описуються всі дії слідчого і все виявлене в процесі огляду. Особливістю фіксації місця вибуху в будівлі та спорудах являється те, що в ході огляду може складатися декілька протоколів огляду. Такий прийом необхідний, коли в огляді бере участь кілька слідчо-оперативних груп. Один зі слідчих складає протокол огляду всієї території з описом місцевості, самої будівлі, об'єктів і слідів, виявлених навколо будівлі. Інший протокол (протоколи) буде містити детальний опис окремих територій (зон) огляду: криша будівлі; окремих приміщень та інших сюжетно-важливих ділянок території огляду.

З метою забезпечення сприйняття зафіксованих в ході огляду даних по вибуху, а також для подальших експертних досліджень, необхідної вихідної інформацією додатково складаються плани, схеми

і креслення: основних місць руйнувань будівель і споруд, руйнувань і пошкоджень речової обстановки; місць виявлення основних фрагментів ВП; місць взяття змивів з предметів речової обстановки і місць взяття контрольних проб і зразків [4, с.22].

При огляді рекомендується застосування відеозапису, так як в ході робіт на місці події постійно проводяться роботи із зміною обстановки. Особливо це має значення при розборі завалів і обвалень. Для проведення відеозапису прийнятно застосування всіх видів зйомки. Найбільш доцільно періодичне проведення вузлового виду зйомки безпосередньо ділянки вибуху, яка може зафіксувати особливості руйнувань, пошкоджень.

Список використаних джерел

1. Дильдин Ю.М. Место взрыва, как объект криминалистического исследования. – М.: 1995.
2. Моторный И.Д. Теоретико-прикладные основы применения средств и методов криминалистической взрывотехники в борьбе с терроризмом.- М., 1999.
3. Прихоров-Лукін Г.В. Методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху.- К.:Еліт-Прінт, 2011.- 216 с.
4. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Приходько Ю.П. Особливості проведення огляду і збору слідової інформації на місці кримінального вибуху.- Методичні рекомендації.- К.:УкрДГПІ, 2013, 36 с.
5. Криміналістика. Академічний курс: підручник/ Т.В. Варфоломєєва, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров [та інші], 2-ге вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2018, 504 с.

Лісіцький Андрій Валерійович,
здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри криміналістики та
судової медицини Національної академії
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАЇНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ПІДПАЛУ

Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із підпалами, сьогодні є надзвичайно актуальним питанням.

У нормах Кримінального кодексу України закріплено ряд статей, де підпал є способом вчинення чи приховання кримінальних